- TRANSESSWALI; BDIL TA' CERTIFIKAT TAT-TWELID –

- ARTIKOLU 36 TAL-KOSTITUZZJONI –

- ARTIKOLU 3 TAL-KONVENZJONI EWROPEJA –

- ARTIKOLU 8 TAL-KONVENZJONI EWROPEJA –

- DRITT GHAT-TGAWDIJA TAL-HAJJA PRIVATA –

- LEGITTIMU KONTRADITTUR –

- ARTIKOLU 181 B TAL-KAP 12 -

IL-PRIM' AWLA TAL-QORTI CIVILI

(SEDE KOSTITUZZJONALI)

IMHALLEF

ONOR. RAYMOND C. PACE LL.D.

Seduta ta' nhar il-Hamis, 28 ta' Frar, 2002

Kawza Numru: 1
Rikors Numru: 672/98/RCP.

Carmel sive Charlene Degiorgio.

vs

Onorevoli Prim Ministru u d-Direttur tar-Registru Pubbliku ghal kull interess li jista' jkollu.

Il-Qorti,

I. PRELIMINARI.

Rat ir-rikors datat 27 ta’ Ottubru 1998 fejn l-istess rikorrent ippremetta li fic-certfikat tat-twelid tieghu (Dok. “A”) li jgib in-numru progressiv 5396/1971, huwa gie indikat bl-isem Carmel ta’ sess maskil;

Illi huwa minn ckunitu hass ruhu ta’ personalita’ w attitudnijiet feminili, u agixxa, kemm psikologikament kif ukoll esternament, skond l-orjentament tieghu;

Illi sabiex il-persuna tieghu ma tkunx in konflitt mal-personalita’ tieghu, huwa ghamel it-trattamenti medici w kirurgici mehtiega maghrufa bhala *gender reassignment* b’mod li illum huwa fizikament mara (Dok. “A”);

Illi llum l-esponenti huwa maghruf bl-isem Charlene Degiorgio;

Illi l-fatt li l-istat civli tieghu ta’ ragel ma jikkorispondiex ghall-personalita’, il-persuna u l-aspett fiziku, jikkawzalu hafna problemi prattici, emozzjonali w guridici li jzommuh fi stat ta’ ansja w depressjoni intollerabbli (Dok. “C”);

Illi t-talba tal-esponenti li jigi maghruf ufficjalment bhala mara giet michuda mill-intimat (Dok. “D” w “E”);

Illi c-cahda ta' tali rikonnoxximent tista' tigi kwalifikata bhala krudili, ghalie l-*fait accompli* bazat fuq valutazzjoni w azzjoni medika issa huwa irreversibbli, w l-esponenti jonqsu biss is-serenita' interna li r-rikonoxximent tieghu mis-socjeta' w mill-ordinament guridiku bhala mara jgib mieghu;

Illi l-esponenti jaghmel riferenza ghad-decizjoni tal-*High Court* tar-renju Unit fil-kaz **"Corbett vs Corbett"** [19 2 A11 E.R. 33, 48 (P.D.A.) fejn intqal :-

"refusal to reclassify the sex of a post-operative transexual seems inconsistent with the principles of a society which expresses concern for the privacy and dignity of its citizens".

Illi b'hekk, il-fatt li d-dokumenti legali tieghu, fosthom ic-certifikat tat-twelid, il-karta tal-identita', il-ktieb tax-xoghol, il-passaport, id-dokumenti tal-vot, *eccetra* juru haga li manifestament m'ghandhiex riskontru fir-realta' fizika w intelletwali tal-esponenti l-fatt li l-ligi Maltija ma tipprovdix ghall-esigenzi tat-transsesswali, jammontaw ghall-vjolazzjoni tad-drittijiet fundamentali tieghu li ma jkunx assoggettat ghal trattament degredanti inuman, protett mill-**artikolu 36 tal-Kostituzzjoni ta' Malta w l-artikolu 3 tal-Konvenzjoni Ewropeja tad-Drittijiet tal-Bniedem** w tad-dritt li jgawdi l-hajja privata tieghu protett mill-**artikolu 8 tal-Konvenzjoni Ewropeja;**

Illi għalhekk l-istess rikorrenti talab li din l-Qorti jogħġobha tagħtih dawk ir-rimedji li jidhrilha xierqa għat-twettieq tad-drittijiet fundamentali fuq imsemmija, fosthom li tordna li fic-certifkat tat-twelid tiegħu jigi mibdul is-sess tal-esponenti għal feminili w ismu jigi registrat bhala "Charlene".

Rat ir-risposta ta' l-Onorevoli Prim Ministru u d-Direttur tar-Registru Pubbliku fejn eccepew illi:-

(1) Illi minkejja dak kollu li hemm fir-rikors promotorju, fit-30 ta' Lulju 1998, fl-aktar kaz ricenti dwar transesswali, deciz mill-Qorti Ewropeja tad-Drittijiet tal-Bniedem fl-ismijiet ***"Sheffield & Horsham vs United Kingdom"*** ma sabet l-ebda ksur ta' l-ebda artikolu tal-Konvenzjoni Ewropeja tad-Drittijiet tal-Bniedem.

Rat il-verbal tas-seduta tas-6 ta' Novembru 1998 ;

Rat ir-rikors għal risposta ulterjuri ta' l-intimati.

Rat ir-risposta ulterjuri ta' l-intimati a fol.15 tal-process datata 3 ta' Dicembru 1998 fejn eccepew :-

(1) Illi preliminarjament l-Onorevoli Prim Ministru mhux il-legittimu kontradittur f'din il-kawza għaliex huwa mhux responsabbli mill-bdil ta' dettalji fic-certifikat tat-Twelid u għaldaqstant għandu jkun liberat mill-osservanza tal-gudizzju.

(2) Illi d-decizjoni **"Corbett vs Corbett" tal-High Court** tar-Renju Unit iccitata mir-rikorrenti ma tapplikax ghal Malta u ghandha tigi skartata.

(3) Illi fid-decizjonijiet moghtija mill-Qorti Ewpropeja dwar id-Drittijiet tal-Bniedem jigifieri **"Rees vs U.K.", "Cossey vs U.K."** u l-ahhar wahda **"Sheffiled and Horsham vs the U.K."** (30 ta' Lulju 1998), il-Qorti Ewropeja dejjem kienet konsistenti u fejn jidhlu att ta' stat u civili storici bhala huma taghna ma hemm ebda ksur ta' **l-artikolu 8 jew ta' l-artikolu 3 tal-Konvenzjoni Ewropeja dwar id-Drittjiet tal-Bniedem** ukoll jekk il-Gvern stess ikun ghen biex isir l-intervent kirurgiku.

(4) Illi l-Qorti Kostituzzjonali ta' malta fl-14 ta' Lulju 1995 fil-kaz **"larence sive Roxanne Cassar vs Onor. Prim Ministru u id-Direttur tar-Registru Pubbliku",** wara li studjat fil-fond il-fatt kollha tal-kaz u l-kazi tal-Qorti Ewropeja kollha inkluz **"B vs France"** ma sabet ebda vjolazzjoni tad-dritt tar-rikorrenti kif kontemplati fl-**artikolu 38 tal-Kostituzzjoni u fl-artikolu 8.**

(5) Illi ma jista' jkun hemm ebda ksur tal-**artikolu 3 tal-Konvenzjoni Ewropeja u l-artikolu 36 tal-Kostituzzjoni** li jinhtiegu grad ta' tbatija kbira inflitta mill-istat bhalma kienet iddeskriviet il-Qorti Ewproeja fil-**"Greek Case"** biex ikunu applikabbli. Fl-ebda kaz fejn kellhom x'jaqsmu it-transesswali quddiem il-Qorti Ewropeja dwar id-Drittijiet tal-Bniedem ma qatt inqata' li kien xi ksur tal-**artikolu 3 tal-**

Konvenzjoni u dan minkejja l-fatt li l-Qorti Ewropeja tista' tqajjem il-punt hi stess *ex ufficio.* Ghaldaqstant din il-Qorti ghandha tichad it-talbiet kollha tar-rikorrenti.

Rat il-verbali tas-seduti tad-9 ta' Dicembru 1998 fejn il-Qorti nnominat lil Dr.Mark Brincat bhala Espert Mediku u Dr. Joseph Saliba M.D. bhala Espert Psikjatriku sabiex jiehdu konjizzjoni tar-rikors tar-rikorrent limitatament ghas-suggett li fih huma kwalifikati; tal-24 ta' Marzu 1999; tat-2 ta' Gunju 1999; tat-28 ta' Ottubru 1999; tad-9 ta' Frar 2000; tal-11 ta' April 2000; tat-23 ta' Mejju 2000; tal-10 ta' Lulju 2000; tat-3 ta' Ottubru 2000; tat-30 ta' Novembru 2000; tal-21 ta' Frar 2001; tat-2 ta' Mejju 2001; tad-19 ta' Gunju 2001; u tat-28 ta' Gunju 2001 fejn il-Perit Mediku Professur Mark Brincat u Dr. Joseph Saliba halfu r-rapporti; u tal-20 ta' Novembru 2001 fejn id-difensuri ddikjaraw li m'ghandhomx provi aktar. Huma trattaw il-kaz. Dr.Demarco talab li jaghmel nota. Il-Qorti laqghet it-talba u pprefiggiet terminu ta' 30 gurnata lir-rikorrenti biex jipprezenta n-nota ta' oservazzjonijiet bil-visto/notifika lid-difensur tal-kontro-parti Dr.Lawrence Quintano li jkollu 30 gurnata biex jirrispondi. Ir-rikors gie differit ghal decizjoni finali ghat-28 ta' Frar 2002.

Rat id-dokumenti esebiti.

Rat l-atti kollha l-ohra tal-kawza.

II. <u>KONSIDERAZZJONIJIET</u>

(A) IL-FATTI TAL-KAZ *'DE QUO'*.

Il-fatti ta' din il-kawza huma simili ghal dawk fil-kawza **"Raymond Gilford maghruf bhala Rachel Gilford vs Direttur tar-Registru Pubbliku" (Rik.Nru:455/93/JSP deciza fid-9 ta' Ottubru 2001)**. Illi anki fir-rikors odjern gara :-

(1) Illi fic-certifikat tat-twelid tieghu r-rikorrent gie ndikat bhala persuna ta' sess maskili u moghti l-isem Carmel;

(2) Illi r-rikorrent huwa wiehed minn dawk il-persuni li matul hajjithom jissubixxu tibdil psikologiku u fizjologiku tali li joholqilhom diffikultajiet mhux zghar. Diffikultajiet li joriginaw mill-fatt illi kien hemm konflitt qawwi w irresistibbli bejn il-personalita' w attitudnijiet femminili li ndubbjament kellu mal-fiziku maskil li bih twieled;

(3) Illi jirrizulta li dan il-konflitt kien wiehed genwin tant li huwa rintraccabbli sa minn tfulitu. Dan hu ppruvat b'mod sodisfacenti u ampjament. Dawn il-konkluzzjonijiet ta' fatt gew riportati fir-rapport psikjatriku ta' l-Espert Dr.Joseph R.Saliba;

"Fl-apparenza taghha, kemm fizika kif ukoll l-imgieba, il-manjieri, l-ilbies u l-intonazzjoni fid-diskors taghha, ir-rikorrenti tat dehra kompatibbli ma' dik ta' mara. Dehret komda f'din l-imgieba u ma kien hemm l-ebda sinjal ta'

rectar, esagerazzjoni jew sforzi mhux naturali fil-mod li kienet qed tipprogetta rwol femminili."

"Meta bdiet tizviluppa, mill-ewwel hasset illi l-"feelings" taghha kienu lejn l-irgiel…"

"Ta' 13-il sena qatghet mill-iskola u dan ghax hasset illi tant kienu jaqbdu maghha s-subien daqs li kieku qed jittantaw mara. Dak iz-zmien, mentri s-subien l-ohra kienu xagharhom qasir, hi kienet izzomm xaghrha twil. Shabha kienu bdew jinnotaw illi l-mod kif titkellem, certi mossi taghha u l-ghamla tal-warrani taghha kienu aktar lejn ta' mara."

Illi rrizulta mill-istess rapport li ta' 15-il sena bdiet tiehu *"hormone therapy".* Ta' dsatax / ghoxrin sena ghamlet l-operazzjoni biex tbiddel is-sess taghha. Wara l-operazzjoni hassitha qisha twieldet mill-gdid u kapaci tghix hajja normali ta' mara kemm fizikament kif ukoll psikologikament. L-istess espert psikjatriku kompla li:-

"Mill-ezami, irrizulta illi apparti l-fatt illi tipprezenta stampa ta' ***gender identity disorder*** *jew* ***transexualim****, mill-bqija ma kien hemm l-ebda sinjali ta' difett serju fil-karattru taghha. Pjuttost deher illi l-problemi illi sofriet tul dawn is-snin kienu konsegwenza diretta ta' l-iskumdita' illi hasset fir-rwol maskili. Deher ukoll illi l-mizuri illi hadet biex taddotta rwol femminili ghenuha biex tintegra b'mod normali u b'hekk tkun inqas suggetta ghal konsegwenzi*

psikologici jew psikjatrici. Id-dipressjoni illi ddeskriviet ma kinitx evidenti waqt l-ezami, izda wiehed irid iqis illi kienet taht kura biex tikkontrolla dawn is-sintomi."

4) Illi hu pruvat illi sabiex il-persuna tieghu ma tkunx in konflitt mal-personalita' tieghu, ir-rikorrent ghamel it-trattamenti medici u kirurgici mehtiega biex isir fizikament u fl-apparenza mara. Il-bidla ma kinitx wahda sempliciment kosmetika u riversibbli imma, fl-apparenza, fizikament kompleta w irriversibbli. Dan ukoll hu pruvat minn dak li ccertifika l-espert mediku Profs M.P. Brincat fejn qal hekk:-

"In conclusion therefore Ms. Degiorgio is a well adjusted phenotypical female. She is able to function sexually though of course not from a reproductive point of view. She is happy with her body habitus. I have no hesitation in recommending that she be acknowledged as a female."

Il-Psikjatra Dr.Joseph R.Saliba nominat minn din il-Qorti ccertifika :

"L-unika haga cara hija illi minn eta' zghira wriet diversi aspetti ta' ghamla u mgieba li mexxewha lejn rwol femminili. Jidher illi dan kien rwol illi kellha taghzel ghaliex tant kienet skomda fir-rwol maskili illi ma setghetx tissaporti. Ilha zmien twil bizzejjed f'dan ir-rwol biex wiehed jikkonkludi li dan huwa rwol stabbli u mhux xi haga tranzitorja jew esperimentali min-naha taghha."

Illi l-Qorti, abbazi tal-ezamijiet medici kondotti mill-esperti minnha nominati, hi ghalhekk sodisfatta li s-sess li llum apparentement assuma r-rikorrent hu irriversibbli u konvinta illi l-kaz tieghu kien wiehed genwin, fis-sens li kien hemm ragunijiet fizici, emotivi u psikici, impellenti u tista' tghid indipendenti mill-volonta' tieghu li wassluh biex jiehu d-decizjoni drastika li ha. Indubbjament wara hafna tbatija u tribulazzjoni li jehtieg li jigu apprezzati, il-Qorti ma ssibx diffikolta' allura li taccetta l-konkluzjoni ta' l-espert psikjatriku.

Illi l-Psikjatra Debono fis-sentenza **"R.Gilford vs Direttur tar-Registru Pubbliku"** fuq imsemmija gie kkwotat meta sostna illi :

"<u>Is-sess jinkludi fih kemm il-fiziku kif ukoll il-psikologiku u dawn iridu jkunu jaqblu</u> (sottolinejar tal-Qorti). F'dan il-kaz kien hemm diskrepanza li wasslet ghal dik il-persuna li tiehu decizjoni hekk serja meta ma kienx hemm mard mentali. Illum din il-persuna tinsab kuntenta ghax thossha sa fl-ahhar kompluta." Dan japplika wkoll ghall-kaz in ezami. Infatti Dr. Joseph R. Saliba ccertifika hekk:-

"Mill-ezami, irrizulta illi apparti l-fatt illi tipprezenta stampa ta' 'gender identity disorder jew transexualism', mill-bqija ma kien hemm l-ebda sinjali ta' difett serju fil-karattru taghha. Pjuttost deher illi l-problemi illi sofriet tul dawn is-snin kienu konsegwenza diretta ta' l-iskumdita' illi hasset fir-rwol maskili." Huwa qal ukoll li *"Jidher li mill-aspett*

psikologiku, hlief il-fatt li ma tistax tipprokreja, l-unika haga li qed tfixkilha emozzjonalment u zzommha milli tkompli tintegra fi rwol femminili hija d-dokumentazzjoni li baqghet tqisha bhala ragel mill-aspett legali. Jidher illi dan tant tefa' strapazz fuqha illi waqghet fi stat 'Phobic Anxiety Disorder' izda dan jidher kkontrollat tajjeb bil-kura."

(B) L-ARTIKOLI 3 U 8 TAL-KONVENZJONI EWROPEJA.

Illi l-Qorti tqis fl-ewwel lok l-ilment tar-rikorrent li l-fatt li d-dokumenti legali tieghu fosthom ic-certifikat tat-twelid, il-karta ta' l-identita', il-ktieb tax-xoghol, il-passaport, id-dokument tal-vot *ecc.,* juru haga li manifestament m'ghandhiex riskontru fir-realta' fizika w intelletwali tieghu w il-fatt li l-ligi Maltija ma tipprovdix ghall-esigenzi tat-transesswali jammontaw ghall-vjolazzjoni tad-drittijiet fundamentali tieghu li ma jkunx assoggettat ghall-trattament degradanti w inuman protett mill-**Artikolu 36 tal-Kostituzzjoni ta' Malta w l-Artikolu 3 tal-Konvenzjoni Ewropeja tad-Drittijiet tal-Bniedem** w tad-dritt li jgawdi l-hajja privata tieghu protett mill-**Artikolu 8 tal-Konvenzjoni Ewropea.**

(i) L-ARTIKOLU 3 TAL-KONVENZJONI EWROPEA

Illi fis-sentenza ta' din l-Onorabbli Qorti, kif presjeduta, fl-ismijiet **"Victoria Cassar vs Awtorita' Marittima ta' Malta et" (Cit.Nru; 706/99/RCP deciza fid-19 ta' Ottubru 2000)** dan l-artikolu diga' gie ezaminat u ntqal hekk:-

*"**L-Artikolu 3 tal-Konvenzjoni** jghid hekk: "Hadd ma ghandu jigi assoggettat ghal tortura jew ghal trattament jew piena inumana jew degredanti".*

Illi fil-kaz in ezami m'hemmx kwistjoni ta' xi tortura jew piena w allura ghandhom jigu eliminati mill-ewwel, illi ghalhekk jibqa' sabiex jigi kkunsidrat jekk hemmx trattament degredanti.

Illi fis-sentenza moghtija ricentament "**Katerina Cachia vs Direttur Generali tad-Dipartment tas-Sahha et**" - (P.A.V.D.G. (Sede Kost) - 11 ta' Awissu 2000), il-Qorti spjegat dan l-Artikolu hekk:

*"Kif jispjega van Dijk u van Hoof fit-tielet edizzjoni tal-ktieb Theory and Practice of the Eurpean Convention on Human Rights (Kluwer, The Hague, 1998): "There is no abstract, absolute standard for the kinds of treatment and punishment prohibited by Article 3. The question whether a treatment or punishment is inhuman or degrading must be judged by the circumstances of the case and the prevalent view of the time" (p 311). Bhala regola, u a bazi ta' dak li gie deciz mill-Qorti Ewropeja fil-kaz "**Ireland vs United Kingdom**" (18/01/78), ikun hemm trattament inuman meta jkun hemm "the infliction of intense physical or mental suffering", filwaqt li trattament degredanti jinkludi "ill treatment designed to arouse in victims feelings of fear, anguish and inferiority capable of humiliating and debasing them and possibly breaking their physical or moral*

resistance" *(ara wkoll Short Guide to the European Convention on Human Rights, Council of Europe, Strasbourg, 1998, p 12). Biex trattament, jew ahjar maltrattament, jista' jinghad li jammonta ghal trattament inuman jew degredanti (jew it-tnejn) "… it must attain a minimum level of severity … The assessment of this minimum is, in the nature of things, relative; it depends on all the circumstances of the case, such as the duration of the treatment, its physical and mental effects and, in some cases, the sex, age and state of health of the victim" (**"Ireland vs United Kingdom"**, 18/01/78, A 21 (1978) p 65)"*.

Illi skond kif intqal fis-sentenza precitata ta' **"Gilford vs D.R.P."** u din il-Qorti taqbel perfettament u taghmel taghha s-segwenti :-

"Dan l-ilment ma jirrizultax fil-fehma ta' din il-Qorti pruvat in kwantu l-lanjanzi tar-rikorrent fir-rigward ta' l-inkonvenjenzi u frustrazzjonijiet li hu certament isofri f'certi cirkostanzi ma jikkwalifikawx bhala trattament inuman u degradanti kif interpretati fil-gurisprudenza nostrana u fil-gurisprudenza tal-Qorti u tal-Kummissjoni Ewropeja. Huma f'kull kaz principalment ir-rizultat ta' cirkostanzi naturali partikolari ghar-rikorrent li ghalihom certament ma jahtix l-istat."

(ii) L-ARTIKOLU 8 TAL-KONVENZJONI EWROPEJA

Illi dan l-artikolu jipprovdi illi :-

(1) *Kulhadd ghandu d-dritt ghar-rispett tal-hajja privata tieghu u tal-familja tieghu, ta' daru u tal-korripondenza tieghu.*

(2) *Ma ghandux ikun hemm indhil minn awtorita' pubblika dwar l-ezercizzju ta' dan id-dritt hlief dak li jkun skond il-ligi u li jkun mehtieg f'socjeta' demokratika fl-interessi tas-sigurta' nazzjonali, sigurta' pubblika jew il-gid ekonomiku tal-pajjiz, biex jigi evitat id-dizordni jew l-eghmil ta' delitti, ghall-protezzjoni tas-sahha jew tal-morali, jew ghall-protezzjoni tad-drittijiet u libertajiet ta' haddiehor.*

Illi **Luke Clements f'Taking a Case under the Convention** jispjega fuq tali artikolu li *"The starting point is therefore the principle that an individual has the right to live free from the shackles of the state; that the private is superior to the public. Where the public well-being places restriction upon individual privacy, these restrictions must be clearly defined, logically justified and the minimum necessary to achieve the legitimate collective objective."*

Illi din il-Qorti tirreferi ghal dak li ntqal fis-sentenza tal-Prim'Awla precitata ta' **"R. Gilford vs DRP"** u li giet ikkonfermata fil-maggior parti taghha – hlief ghal kwistjoni ta' l-annotament - mill-Qorti tal-Appell u tali nsenjament taghmlu taghha. Infatti l-Qorti tenniet b'mod ezawrjenti s-segwenti :-

“Ir-rikorrent bhala transesswali jesigi li jigi muri fir-rigward tieghu dan ir-rispett ghall-hajja privata tieghu u jilmenta illi l-fatt illi kull darba illi jkollu jaghmel uzu minn dokument li juri l-identita' tieghu li ma jaqbilx ma' l-apparenza ovvjament femminili tieghu kien qed jassoggettah ghal trattament intollerabbili istigat mill-kurzita' jew l-kattiverja tan-nies. Trattament li wkoll jippregudikah fil-hajja tieghu bhala individwu li jrid ighix f'socjeta' u fid-dinja tax-xoghol. Dan hu llum generalment rikonoxxut anke mill-Qrati taghna”.

"Ghalhekk ir-rikorrenti ppruvat b'mod sodisfacenti t-tezi taghha illi sakemm hija tibqa' registrata bhala ragel kienet qieghdha tiltaqa' ma' diffikultajiet tali illi certament jistghu jigu definiti bhala krudili w umiljanti."

“Sitwazzjoni din pero' li ma hijiex ir-rizultat ta' xi nuqqas ta' rispett da parti ta' l-Istat meta gie registrat ic-certifikat tat-twelid tar-rikorrent in kwantu dan kien sewwa jirrifletti s-sess tieghu kif kien apparentement meta twieled. Lanqas ma kienet ir-rizultat tal-fatt illi l-Istat ma bidilx ic-certifikat tat-twelid biex jirrifletti s-sess apparenti tar-rikorrent illum meta dan skond il-ligijiet vigenti l-awtorita' kompetenti ma tistax taghmlu. Hi invece sitwazzjoni li hi dovuta ghall-fatt illi l-ligi ma tipprovdix ghall-esigenzi ta' individwu transesswali u konsegwentement tpoggih f'pozizzjoni ta' inferjorita' ta' individwi ohra u tesponih ghac-cirkostanzi li fihom hu ma jkunx jista' jgawdi b'mod shih il-hajja privata tieghu. Hu f'dan li, skond ir-rikorrent, l-Istat qieghed allura

jonqos li jassigura r-rispett tad-dritt ghall-hajja privata lilu dovut taht dan l-Artikolu”.

“L-Artikolu 8 infatti mhux biss jesigi li ma jkunx hemm mill-Awtorita' pubblika interferenza fl-ezercizzju tad-dritt ghall-hajja privata - anke allura tat-transesswali - jekk mhux fil-parametri traccjati fis-subinciz 2 ta' dak l-Artikolu imma wkoll li l-Istat jassigura d-dritt ta' kull persuna - inkluza allura tat-transesswali - ghar-rispett ghall-hajja privata tieghu. Dan billi jikkreja sitwazzjoni permezz ta' l-istrumenti fil-kompetenza tieghu biex jassigura tali rispett mhux biss mill-istess Stat imma wkoll minn cittadini ohra.

*"The positive obligations' inherent in Article 8 (1) include both those requiring the State to take steps to provide rights or privileges for individuals and those which require it to protect persons against those activities of other private individuals which prevent the effective enjoyment of these rights." (**Law of the European Convention on Human Rights - Harris Boyle and Warbrick - 1995 pp 302 et seq).***

“Ir-rikors odjern - kif impostat - allura jmur oltre l-ilment li jirrigwarda l-effetti nocivi tar-registrazzjoni "zbaljata" tac-certifikat tat-twelid tar-rikorrent. Ma jekwiparax l-allegata lezjoni tad-dritt fondamentali mal-fatt ta' din ir-registrazzjoni jew mal-fatt illi l-kopja tac-certifikat tat-twelid lilu rilaxxjat in konformita' ma' dik ir-registrazzjoni ma kenitx tirrispekkja

l-apparenza sesswali tieghu. Ir-rikors jattakka invece l-vera kawza ta' dawn il-konsegwenzi u cioe' in-nuqqas ta' l-istat li jassigura ir-rispett ghal hajja privata li hu wkoll dritt fondamentali tat-transesswali.

"The right to privacy consist essentially in the right to live one's own life with a minimum of interference. It concerns private, family and home life, physical and moral integrity, honour and reputation, avoidance of being placed in a false light, non relevance of irrelevant and embarrassing facts, unauthorised publication of private photographs, protection from disclosure of information given or received by the individual confidentially."

U f'din id-definizzjoni ta' dan id-dritt ghar-"respect for privacy" moghtija fir-Rizoluzzjoni 428 (1970) ta' l-Assemblea Konsultattiva Parlamentari tal-Kunsill ta' l-Ewropa huma facilment identifikabbili l-ilmenti li r-rikorrent javvanza bhala li huma lezivi ta' dan id-dritt fundamentali tieghu.

Sewwa li jigi notat illi ma jirrizulta l-ebda impediment mill-Istat biex persuna transesswali tissottometti ruhha ghall-interventi kirurgici u li jigu lilha amministrati dawk il-medicinali u kuri biex tirrealizza l-karatteristici ta' dak is-sess li hi intimament thoss li lilha jappartjeni. F'dan, l-Istat gustament ma jindhalax waqt li ghall-kuntrarju jindahal, ukoll gustament, biex jimpedixxi u jevita kazijiet bhal ewtanasija, tentattiv ta' suwicidju jew awto mutilazzjoni

w interventi medici li jipprovokawhom jew jiffavoruhom. Jidher allura li l-Istat jippermetti lit-transesswali li f'dawn ic-cirkostanzi estremi jirrikorri ghal "sex re-assignment" ghaliex jirrikonoxxi r-rejalta' medika illi:-

*"Transsexuals suffer distinct gender disorder of unknown etiology that is capable of amelioratation, if not cure, uniquely through sex re-assignment". (**Legal Aspects of Transsexualism - Sr. Mary Elizabeth SSE - 1988**).*

U la l-Istat jippermetti almenu sal-punt li ma jimpedixxix - dawn l-interventi medici bhala mezz ta' kura necessarja ta' din l-anormalita' ma ghandux l-istess Stat jipprovdi il-mezzi mehtiega biex dak l-istess individwu wara jgawdi fir-rispett ta' haddiehor l-identita' gdida sesswali minnu akkwistata?

Fil-fatt id-dritt ghall-identita' personali huwa l-fulcrum tal-problematika kollha ta' sitwazzjonijiet ta' din ix-xorta. Aspett li gie accennat fil-kawza "B vs France" u fis-sentenzi l-ohra antecedenti tal-Qorti Ewropea imma li ma gie qatt frontalment trattat u diskuss. Kif ma jidhirx li jehtieg li jigi diskuss f'din il-kawza fejn ir-rikors ma jidhirx illi huwa direttament impostat fuq dawn it-termini. "The fundamental interest within the sphere of private life is the capacity of the individual to determine his identity: to decide and then to be what he wants to be ..... There is not merely a right to a closed identity: he must be free to choose how he is to be regarded by the State and how to present himself to others."

"That is what lies at the root of transexual cases. The central question - does the individual or does the State have the right to decide whether a person is male or female? - has not arisen. The cases do not decide what are the limits of the State's obligation to respect the self-identification of a transsexual." ***(Law of the European Convention on Human Rights - Ibid).***

(iii) IL-GURISPRUDENZA EWROPEJA.

Illi kif gustament gie rilevat fil-kawza *"**B vs France":-***

"The legal situations which result are moreover extremely complex; anatomical, biological, physcological and moral problems in connection with transsexualism and its definition .... the legal consequences retrospective or otherwise of such a change (rectification of civil status documents) the opportunity to choose a different forename, the confidentiality of documents and information mentioning the change; effects of a family nature (right to marry, fate of an existing marriage, filiation) and so on. On these various points there is as yet no sufficiently broad consensus between the Member States of the Council of Europe to persuade the Court to reach opposite conclusions to those in its Rees and Cossey judgments."

F'dik is-sentenza infatti l-Qorti Ewropeja waslet ghall-konvincement illi:- *"the inconveniences complained of by*

the applicant in this field reach a sufficient degree of seriousness to be taken into account for the purposes of Article 8."

Inkonvenjenzi serji li - bhal f'dan il-kaz - huma konsegwenza diretta ta' l-impossibbilita' tar-rikorrent li takkwista certifikat ta' twelid li jirrispekkja l-apparenza sesswali attwali taghha.

Il-Qorti Ewropeja kkunsidrat hekk:

"The Court thus reaches the conclusion on the basis of the above mentioned factors which distinguish the present case from the Rees and Cossey Cases and without it being necessary to consider the applicant's other arguments that she finds herself daily in a situation which, taken as a whole, is not compatible with the respect due to her private life. Consequently, even having regard to the State's margin of appreciation, the fair balance which has to be struck between the general interest and the interests of the individual has not been attained and there has thus been a violation of Article 8 ....."

Konkluzjoni illi din il-Qorti, li qed tikkonsidra cirkostanzi u fatti kwazi identici, ma tistax ma tikkondividix fil-kaz taht ezami, anke konsidrat il-*'margin of appreciation'* li indubbjament ghandu l-Istat Malti li jirregola l-esigenzi tas-socjeta' skond kif jifhem il-limitazzjonijiet ghal dan id-dritt kif elenkati fis-subinciz **(2) ta' l-Artikolu 8** fic-cirkostanzi

partikolari tal-pajjiz. Jekk xejn din il-Qorti - bl-akbar rispett - ma taqbilx li l-Qorti Ewropeja kellha tikkonsidra l-konkluzzjoni gusta taghha dipendenti fuq id-differenza bejn il-ligi Ingliza u dik Franciza dwar l-import ta' l-att ta' l-Istat Civili, kif dan kellu jigi regolat jew kif seta' jigi modifikat. Ghal din il-Qorti - kif inghad - dawn jidhru illi huma aktar manifestazzjoni tan-nuqqas ta' l-Istat li jipprovdi ghac-cirkostanzi partikolari tat-transesswali u ghall-protezzjoni tar-rispett dovut lejn id-dritt fundamentali rikonoxxut b'dan l-Artikolu. Huma effett ta' din il-lezjoni u mhux il-lezjoni nfisha w allura d-differenzi bejn il-legislazzjonijiet nazzjonali ma kellhomx ikollhom l-effett determinanti li kellhom u li in sostanza fil-fehma tal-Qorti ddghajjef l-effikacja u l-impatt ta' dik is-sentenza.

Illi kien hemm zewg decizjonijiet tal-Kummissjoni fuq fatti simili li t-tnejn b'vot prattikament unanimu ddecidew l-opinjoni li kien hemm vjolazzjoni ta' l-Artikolu 8 tal-Konvenzjoni. Decizjonijiet moghtija fil-21 ta' Jannar 1997 fl-applikazzjonijiet fl-ismijiet **"Kristina Sheffield vs United Kingdom" u "Rachael Horsham vs United Kingdom".**

"Article 8 does not merely compel the State to abstain from ... interference: in addition to this primarily negative undertaking, there may be positive obligations inherent in an effective respect for private and family life ... These obligations may involve the adoption of measures designed to secure respect for private life even in the sphere of the relations of individuals between themselves."

["X and Y vs Netherlands" (A 91 para 23) (1985)].

Illi f'dan ir-rigward tidher ukoll affermata il-gurisprudenza ta' Qrati Kostituzzjonali ta' diversi pajjizi Ewropej fosthom dik Taljana inkluza s-sentenza moghtija minn dik il-Qorti fl-24 ta’ Mejju 19985 fil-kawza numru 0161.

<u>(iv) BILANC GUST BEJN L-INDIVIDWU W IS-SOCJETA'</u>

Illi hu infatti fl-impatt li l-protezzjoni tad-drittijiet ta' individwu bi problemi jew ahjar partikolaritajiet specjali jkollu fuq is-socjeta' li fiha jehtieglu jghix li jinholqu sitwazzjonijiet problematici li l-Istat jehtieglu jaffronta, jevalwa w isolvi u li l-Qrati huma fid-dover li jidentifikaw u, jekk jinqala' l-kaz, jiddecieduhom u jipprovdu rimedju adegwat. Hu ghalhekk li hi llum gurisprudenza pacifika tal-Qorti Ewropeja illi*:*

*"It conceeded a wide ‘margin of appreciation’ to States to decide what ‘respect’ was required in the circumstances of a particular application. What the State has to do the Court has said on several occasions is to have regard ‘to the fair balance that has to be struck between the general interests of the community and the interests of the individual, the search for which balance is inherent in the whole convention’". **[Cossey vs UK A 184 para 37 (1990)].***

*Aspetti bazilari dawn li gew ukoll individwati w apprezzati fis-sentenza **"Cassar vs Onor. Prim Ministru"** u*

senjatament fis-segwenti paragrafi 19 u 20.

"Fis-sentenza appellata din id-dwalita' tal-problema - l-interess generali u l-interess tar-rikorrent - ma gietx verament investita. U ghal din il-Qorti din hija verament l-unika diffikulta' fil-kwistjoni kollha, ghaliex altrimenti, kieku mhux ghal dan l-"interess" komunitarju, l-Istat ma kienx ikun b'ebda mod intitolat li jindahal fi kwistjoni bhal din. Il-kontrolli statali, li dejjem qeghdin izidu impozizzjonijiet ghall-"identifikazzjoni" tac-cittadin, bhal per ezempju l-"Att dwar il-Karti ta' Identita'" tal-1976 - Kap. 258 - inevitabbilment dejjem qeghdin icekknu l-arja tal-"privat" ta' l-individwu. Dawn huma kollha bazati fuq il-klassifika dualistika ta' l-ezistenza umana bazata fuq is-sess – maskili / femminili. Hija din ir-realta' tinbidel u tispicca dik l-istaticita' li hija prezunta fil-maggoranza kbira tac-cittadini "debitament skedati".

"L-Artikolu 8 tal-Konvenzjoni sar parti mil-ligijiet ta' Malta fl-1987. Il-konkluzjoni li se ssegwi tipprova tasal ghal dak il-bilanc bejn l-interessi diversi imsemmija, kif sal-lum jistghu jigu konkordati, biex kemm jista' jkun, il-vot ta' dan l-Artikolu jigi implimentat billi jigi akkordat kull rispett ghad-drittijiet ta' l-individwu kompatibbilment mar-rispett ghad-drittijiet tal-membri l-ohra tal-komunita' li fiha huwa jghix."

Illi kif kompla jinghad f'dik is-sentenza, din il-Qorti ma tarax li seta' jitqies li hemm lezjoni tad-dritt fundamentali tar-rikorrent bil-fatt ta' kif gie inizjalment registrat ic-certifikat

tat-twelid tieghu li zgur kien jistabilixxi stat ta' fatt <u>apparenti</u> f'dak il-mument u kien jirrispekkja r-rejalta' kif kienet maghrufa. Din il-Qorti wkoll ma tasalx biex tghid li ma kienx sar zball <u>fis-sostanza</u> meta saret ir-registrazzjoni. Zball li allura seta' wkoll ikun korrett bil-proceduri ordinarji previsti fil-Kodici Civili. Dana fis-sens illi jekk wiehed jaccetta illi s-sess jinkludi fih kemm il-fiziku kif ukoll il-psikologiku u li dawn iridu jaqblu, fil-kaz ta' konflitt car kif hu l-kaz prezenti, hu ovvju li biex wiehed jasal ghal x'kellu jitqies li hu s-sess ta' l-individwu, wiehed kellu necesserjament jikkonsidra z-zewg element kostituttivi biex jara liema kien l-aktar predominanti li jaghti timbru indelibbili lil dik il-persuna u li kien jikkwalifikah bhala ta' sess u mhux iehor. Il-Qorti kompliet hekk *"U jekk jigi accettat dak li hu suggerit fir-rapport psikjatriku illi l-mentalita' pura femminili tar-rikorrent tinkludi wkoll istint u identita' femminili ta' certa qawwa li t-transesswali jidher li jitwieled bihom jista' ma jkunx daqstant difficli li wiehed jikkonsidra li s-sess tieghu kif deskritt fic-certifikat tat-twelid seta' <u>meta twieled</u> ma kienx precizament deskritt in kwantu kien biss jirregistra l-apparenza fizika u mhux il-persuna shiha ta' l-individwu kif sussegwentement immanifestat ruhha li kienet sa mit-twelid;"*

Illi wara dawn il-konsiderazzjonijiet, din il-Qorti tirritjeni li ma tirrizulta l-ebda lezjoni tad-dritt fondamentali ta' **l-artikolu 8 tal-Konvenzjoni** bis-semplici registrazzjoni originali tac-certifikat tat-twelid tar-rikorrent anke jekk f'certu sens din tista' titqies skorretta. Illi pero' jirrizulta bla ebda dubju li

hemm lezjoni ta' dan l-artikolu billi l-Istat naqas milli jipprovdi l-makkinarju mehtieg (ladarba tigi stabbilita' l-identita' femminili / maskili ta' l-individwu) biex tali stat ta' fatt jigi registrat fl-att tat-twelid tieghu w inoltre li jipprovdi l-mezz kif jigi protett lil dak l-individwu d-dritt tal-privatezza fit-tgawdija ta' dik l-identita' "gdida" definittivament skoperta.

Illi tibqa' issa l-kwistjoni ta' x'rimedju ghandu jinghata sabiex il-vjolazzjoni tigi rimedjata. Hawnhekk irid jinzamm bilanc bejn l-interessi ta' l-individwu li d-dritt fundamentali tieghu jkun qed jigi vjolat u dawk tas-socjeta'.

Kif qalet il-Qoti Kostituzzjonali fis-sentenza **"Cassar vs Prim Ministru"** (14/7/95 Vol. LXXIX.I.205):-

"Il-konkluzjoni li ser issegwi tipprova tasal ghal dak il-<u>bilanc</u> bejn l-interessi diversi msemmija, kif sallum jistghu jigu konkordati biex <u>kemm jista' jkun</u> il-vot ta' dan l-Artikolu jigi mplimentat billi jigi akkordat kull rispett ghad-drittijiet ta' l-individwu kompatibbilment mar-rispett ghad-drittijiet tal-membri l-ohra tal-komunita' li fiha huwa jghix".

Il-Qorti Kostituzzjonali f'"**Gilford vs DRP"** ikkwotatat dak li qalet l-ewwel Qorti u anki f'dan il-kaz din il-Qorti kif presjeduta tadotta dak l-insenjament. Fil-fatt sostniet hekk:-

<u>*KONSIDERAZZJONIJIET ULTERJURI*</u>

F'dan il-kuntest din il-Qorti taghmel is-segwenti konsiderazzjonijiet li ghandhom ukoll rilevanza fir-rigward tar-rimedju mitlub mir-rikorrent.

Din il-Qorti ghandha toqghod ferm attenta li f'materja ta' komplessita' guridika kbira ma tohrogx mill-parametri stretti tat-talba tar-rikorrent immirata biex tassigura li l-istat civili tieghu, illum ta' ragel, tigi tikkorrispondi ghar-rejalta' femminili li issa akkwista. Dan partikolarment b'riferenza ghar-rimedju mitlub li din il-Qorti tordna li fic-certifikat tieghu s-sess li bih hu ndikat jigi mibdul minn maskil ghal femminil u li ismu jigi registrat bhala Rachel minflok Raymond. Sitwazzjoni din li qed tigi wara s-sentenza "B vs France" u fid-dawl taghha kif fuq accennat kwazi unanimament kunsidrata bhala li tikkostitwixxi ksur ta' l-Artikolu 8 tal-Konvenzjoni Ewropea li jipprotegi d-dritt fundamentali ta' l-individwu ghall-privatezza u li ghalih l-Istat ghandu allura jipprovdi rimedju;

Illi din il-Qorti wkoll ma tarax li seta' jitqies li hemm lezjoni tad-dritt fundamentali tar-rikorrent bil-fatt ta' kif gie inizjalment registrat ic-certifikat tat-twelid tieghu li zgur kien jistabilixxi stat ta' fatt <u>apparenti</u> f'dak il-mument u kien jirrispekkja r-rejalta' kif kienet maghrufa. Din il-Qorti ma tasalx biex tghid b'certezza - kif sostnew sentenzi antecedenti - li ma kienx sar zball <u>fis-sostanza</u> meta saret ir-registrazzjoni. Zball li allura seta' wkoll ikun korrett bil-

proceduri ordinarji previsti fil-Kodici Civili. Dana fis-sens illi jekk wiehed jaccetta - kif ghandu - illi "is-sess jinkludi fih kemm il-fiziku kif ukoll il-psikologiku u li dawn iridu jaqblu", fil-kaz ta' konflitt car kif hu l-kaz prezenti, hu ovvju li biex wiehed jasal ghal x'kellu jitqies li hu s-sess ta' individwu, wiehed kellu necessarjament jikkonsidra z-zewg elementi kostituttivi biex jara liema kien dak l-aktar predominanti li jghati timbru indelibbili lil dik il-persuna u li kien jikkwalifikah bhala ta' sess u mhux ta' iehor. U jekk jigi accettat dak li hu suggerit fir-rapport psikjatriku illi "l-mentalita' pura femminili" tar-rikorrent tinkludi wkoll "istint u identita' femminili ta' certa qawwa" li t-transesswali jidher li jitwieled bihom jista' ma jkunx daqstant difficli li wiehed jikkonsidra li s-sess tieghu kif deskritt fic-certifikat tat-twelid seta' meta twieled ma kienx precizament deskritt in kwantu kien biss jirregistra l-apparenza fizika u mhux il-persuna shiha ta' l-individwu kif sussegwentement immanifestat ruhha li kienet sa mit-twelid;

Il-Qorti qed taghmel din ir-riflessjoni mhux tant ghaliex hi rilevanti f'dan il-kaz fejn ir-rikorrent jirrizulta mill-provi li kien diga' ittanta li jottjeni rimedju permezz ta' proceduri ordinarji imma bla success u allura kien fadallu biss rikors lil din il-Qorti. Il-konsiderazzjoni qed issir ghax tista' tkun ta' gwida ghall-kazijiet ohra kongruwi fejn tintalab korrezzjoni ta' l-atti tat-twelid mill-Qrati ordinarji kompetenti fejn u meta c-cirkostanzi jkunu hekk jippermettu. Materja li timmerita approfondament ulterjuri. Dan apparti, din il-Qorti tifhem allura kif irriteniet il-Qorti Kostituzzjonali fil-kawza "Cassar

vs Prim Ministru" illi ma kienet tirrizulta l-ebda lezjoni tad-dritt fundamentali ta' l-Artikolu 8 tal-Konvenzjoni bis-semplici registrazzjoni originali tac-certifikat tat-twelid tar-rikorrent anke jekk f'certu sens din tista' titqies skorretta. Issib pero' li hemm lezjoni ta' dan id-dritt fundamentali fin-nuqqas ta' l-Istat li jipprovdi l-makkinarju mehtieg biex - una volta stabbilita bla ebda dubju l-identita' femminili ta' l-individwu - tali fatt jigi debitament registrat fl-att tat-twelid tieghu w inoltre li jipprovdi l-mezz kif jigi protett lil dak l-individwu id-dritt tal-privatezza fit-tgawdija ta' dik l-identita' "gdida" definittivament skoperta;

Illi hu indubbjament veru illi l-materja taht ezami tibqa' tipprezenta aspetti delikati u komplikati medico / legali li ma humiex ta' facli definizzjoni u li ghadhom soggetti ghad-dibattitu u studju. Fosthom jekk it-transesswali jistax jew le jinghad li akkwista sess gdid differenti minn dak li apparentement kellu jew jekk fil-verita' baqax bis-sess li kellu meta twieled nonostante t-tibdil fl-apparenza jew jekk it-tibdil ta' sess <u>fiziku</u> setax jitqies li huwa kosmetiku li jissodisfa bzonn terapeutiku u mhux wiehed aktar fondamentali. Hemm min isostni illi bil-korrezzjoni fic-certifikat tat-twelid tat-transesswali u bhala konsegwenza tieghu xejn ma jkun jimpedixxi z-zwieg tat-transesswali bejniethom jew ma' haddiehor jew il-possibbilita' illi jghamlu proceduri ta' adozzjoni. Mhux il-kaz li dawn u konsiderazzjonijiet ohra jigu approfondati f'din is-sede. Bizzejjed jinghad li l-korrezzjoni ta' l-att tat-twelid <u>waheda</u> ma tiggustifika l-ebda wahda minn dawn il-

konsiderazzjonijiet u bl-ebda mod ma jista' jitqies li qed jinfetah il-bieb ghal dawn il-possibbilitajiet. Li qed jigi hawn konsidrat huwa biss jekk ir-rimedju mitlub mir-rikorrent kienx mehtieg biex jassigura t-tgawdija minnu tad-dritt fundamentali tieghu ghall-hajja privata tieghu kif protett bl-Artikolu 8. Ghax hu dan id-dritt biss li qed jigi konsidrat f'dan ir-rikors u mhux drittijiet ohra, anke fundamentali, li jistghu jkunu involuti fil-materja;

Illi mis-sentenzi tal-Qorti u tal-Kummissjoni Ewropeja u sa certu punt anke mis-sentenza **"Cassar vs Prim Ministru"** jidher pacifiku illi l-fatt li r-rikorrent baqa' jigi konsidrat bhala ragel mil-ligi meta dan ma kienx jaqbel mar-rejalta' apparenti tieghu illum u li dan ifisser li f'diversi okkazzjonijiet ir-rikorrent kellu jizvela s-sess tieghu precedenti b'inkonvenjenzi u tribulazzjonijiet socjali mhux zghar, kien ovvjament jikkostitwixxi nuqqas ta' rispett ghall-hajja privata tieghu. Ir-rimedju akkordat mill-Qorti Kostituzzjonali fil-kawza **"Cassar vs Prim Ministru"** - nonostante li kif inghad ma rriskontrax vjolazzjoni - kien li tordna lid-Direttur tar-Registru Pubbliku biex fic-certifikat tat-twelid tar-rikorrent izzid a tergo ta' l-istess dikjarazzjoni fis-sens illi f'certu data minhabba intervent kirurgiku r-rikorrent *"akkwista sess femminili u ghalhekk hija maghrufa bhala Roxanne Cassar"*. Ir-rikorrent odjern tqis din ix-xorta ta' rimedju mhux adegwat. Tqisu anzi kontro-produttiv;

Illi d-diffikulta' logistika ta' kif ghandu jigi formulat ir-rimedju indubbjament mehtieg issa li giet stabbilita l-vjolazzjoni,

timporta ezami proprju ta' dak il-bilanc bejn l-interessi ta' l-individwu li id-dritt fundamentali tieghu jkun qed jigi vjolat u dawk tas-socjeta'. Kif qalet il-Qorti Kostituzzjonali:

"Il-konkluzzjoni li ser issegwi tipprova tasal ghal dak il-bilanc bejn l-interessi diversi msemmija, kif sallum jistghu jigu konkordati biex kemm jista' jkun il-vot ta' dan l-Artikolu jigi implimentat billi jigi akkordat kull rispett ghad-drittijiet ta' l-individwu kompatibbilment mar-rispett ghad-drittijiet tal-membri l-ohra tal-komunita' li fiha huwa jghix."

Konsiderazzjoni gusta li tirrifletti bi precizjoni **s-subinciz 2 ta' l-Artikolu 8.** Issa qed jigi meqjus illi l-fatt li certifikat tat-twelid ta' persuna transesswali ma jkunx jirrispekkja r-rejalta' apparenti tieghu fir-rigward tas-sess u ta' l-isem fih indikat kien gust li jigi konsidrat li jikkostitwixxi ksur ta' dak id-dritt. Dan bil-fatt biss li l-Istat bl-agir tieghu ta' kommissjoni jew ommissjoni jonqos li jirrettifikah. Ghandu jigi allura konsidrat x'rimedju kellu jinghata lir-rikorrenti kompatibbili mar-rispett dovut lil membri l-ohra tas-socjeta' jekk din l-interferenza attiva jew passiva minn awtorita' pubblika fl-ezercizzju ta' dak id-dritt tal-privatezza ma kenitx gustifikata fit-termini ta' dan is-subinciz;

Illi jidher illi r-rimedju li ghandu jkun accessibbli ghar-rikorrent jista' - fin-nuqqas ta' provvediment *legislattiv ad hoc* li sallum ghadu ma sarx nonostante r-rakkommandazzjoni maghmulha mill-Qorti Kostituzzjonali fl-ahhar paragrafu fis-sentenza taghha fil-kawza "Cassar

vs Prim Ministru" - jinstab fl-interpretazzjoni gusta ta' l-**Artikolu 253 tal-Kap. 16** illuminata fid-dawl tal-konsiderazzjonijiet li saru fuq l-applikazzjoni ta' l-Artikolu 8 tal-Konvenzjoni Ewropeja, illum parti mill-korp legislattiv Malti ghac-cirkostanzi partikolari tal-kaz. Din ma ghandhiex tipprezenta wisq diffikulta' fir-rigward ta' l-isem jew l-ismijiet li bihom ir-rikorrent jigi msejjah. Ma ghandux ikun hemm ostakolu biex ir-rikorrent jigi rikonoxxut li minn mindu u mill-mument illi akkwista is-sess femminili "konstantement" kien imsejjah bl-isem femminili minflok dak maskili li gie moghti lilu fl-att tat-twelid. Jirrizulta mill-provi li hekk ried u kien maghruf ir-rikorrent mill-familja tieghu u minn haddiehor u jirrizulta li kien juza l-isem femminili sakemm dan kien possibbili u sakemm ma sabx l-ostakolu amministrattiv li kien jimponilu li juza l-isem maskili li kien jirrizulta fic-certifikat tat-twelid tieghu;

Illi s-subinciz 2 ta' l-Artikolu 253 tal-Kodici Civili li jipprovdi ghal dan it-tibdil ta' isem ma jistabilixxi l-ebda zmien jew terminu li fih persuna kellha konstantement tkun qed tuza isem divers minn dak indikat fic-certifikat tat-twelid taghha. Fil-kaz ta' persuna transesswali hu allura sufficjenti li din kienet titqies li qed tuza dak l-isem femminili sa miz-zmien meta tkun assumiet il-fiziku femminili. Din il-Qorti ma jidhrilhiex illi interpretazzjoni simili li tippermetti lir-rikorrent li jaghmel uzu minn isem femminili konformi mal-fiziku tieghu u li jnaqqas hafna mill-inkonvenjenzi li minnhom jilmenta r-rikorrent, tohloq xi disgwid socjali jew taccentwa xi konflitt mad-drittijiet tas-socjeta' li fiha r-rikorrent jghix.

Hu infatti fl-indikazzjoni tas-sess fic-certifikat li jinholqu diffikultajiet. Indikazzjoni li tirrizulta obbligatorja kemm fic-certifikat tat-twelid shih kif ukoll fl-estratt li jigi rilaxxjat konformement mieghu a tenur ta' l-Artikolu 251 tal-Kodici Civili. Dan ghaliex is-**subinciz (1) ta' l-Artikolu 253** jipprovdi "li kull persuna tista' taghmel talba gudizzjarja ghall-korrezzjonijiet jew thassir ta' registrazzjoni ta' att illi d-Direttur bil-kunsens ta' wiehed mill-Magistrati ta' l-Atti Notarili jkun irrifjuta li jircievi."

Hu minnu - u dan gie diga' rilevat - illi fil-mument meta gie registrat it-twelid tar-rikorrent ma jistax jinghad li r-registrazzjoni tas-sess kienet volutament zbaljata billi certament rikorrent kien apparentement ta' sess maskili. Zgur ma jistax jinghad illi f'dawk ic-cirkostanzi l-Istat ikkommetta xi vjolazzjoni tad-dritt fundamentali tar-rikorrent. Kif hu veru wkoll illi llum - wara l-intervent kirurgiku u trattament mediku - ir-rikorrent hu llum ta' sess apparentement femminili. Ir-rejalta' xjentifika ghadha qed tigi kombattuta u ma hijiex ben definita. Minn dan johrog il-konflitt ovvju li ma jippermettiex ir-rispett ghall-hajja privata li r-rikorrent hu intitolat ghalih fit-tgawdija tad-drittijiet fundamentali tieghu. Mill-banda l-ohra s-socjeta' ghandha f'determinati cirkostanzi tkun f'pozizzjoni li tkun taf bil-bidla apparenti fis-sess tar-rikorrent billi dan jista' jkun rilevanti u kultant ukoll determinanti fir-relazzjonijiet tar-rikorrent ma' membri ohra ta' l-istess socjeta' li hi wkoll ghandha drittijiet fundamentali taghha x'jigu mharsa. Jigifieri hu ovvju li

jezistu cirkostanzi fejn hu d-dritt ta' individwi ohra li jkunu jafu jew li jkunu f'pozizzjoni li jakkwistaw l-informazzjoni korretta fuq l-istat sesswali tar-rikorrent. F'dawn ic-cirkostanzi l-element tas-sess tar-rikorrent ma jibqax aktar wiehed strettament personali in kwantu isir fattur li jista' jinfluwenza l-hajja w id-drittijiet ta' haddiehor. Ghal dawn l-okkazzjonijiet - kif jigri f'hafna okkazzjonijiet ohra fil-hajja ta' kull individwu fis-socjeta' - l-Istat jista' allura jkollu interess u kull dritt u anzi l-obbligu li jillegisla. Ezempji ovvji huma dawk gia citati fosthom li jigi permess zwieg ta' transesswali jew adozzjoni minnhom.

L-att tat-twelid jirrifletti u jirregistra r-rejalta' apparenti skond kif generalment accettata mis-socjeta'. Ma jirriflettix u ma jirregistrax necessarjament rejalta' xjentifika. Il-percezzjoni allura ta' x'inhu s-sess li kellu jigi attestat lit-tarbija jista' eventwalment jirrizulta xjentifikament zbaljat. U ma humiex injoti kazijiet ta' din ix-xorta anke fejn non si tratta ta' transesswali. Din il-Qorti ma tazzardax tesprimi opinjoni fuq materja xjentifika ta' komplessita' kbira bhal din li tezorbita mill-kompetenza taghha u li fiha tikkonfessa inkompetenza. Tinnota biss illi gie deciz fis-sentenza **"B vs France"** illi xjentifikament wiehed ma jkunx biddel is-sess tieghu ghaliex ikun semplicement assoggetta ruhu ghal intervent kirurgiku. Dan hu indubbjament korrett. Mill-banda l-ohra din il-Qorti ittendi li taccetta l-opinjoni tal-Qorti ta' l-Appell ta' New Jersey, l-Istati Uniti illi ma accettatx il-fehma illi s-sess ta' persuna hi determinata biss mill-*chromosomes* tieghu jew taghha jew minn kif is-sess ta' dik

il-persuna giet deskritta fic-certifikat tat-twelid. "*If the anatomical or genital features of a genuine transexual are made to conform to the persons' gender, psyche or physcological sex, their identity must be governed by the congruence of these standards.*" Hu allura fl-analizi prettament legali ta' x'inhi verament in-natura w il-funzjoni ta' l-atti ta' l-Istat Civili li tista' tinstab is-soluzzjoni fir-rigward tar-rimedju li jista' jigi offert fil-kaz taht ezami fil-qafas tal-ligijiet ezistenti. Dan ghaliex ghandu jkun car li din il-Qorti ma ghandhiex poter li timponi rimedju legislattiv, ghajr li tiddikjara norma bhala li tivvjola l-jeddijiet fundamentali. Tista' biss tissollecita li dan isir f'determinati cirkostanzi biex jigu salvagwardjati tali jeddijiet fundamentali. Dan hu proprju wiehed minn dawn il-kazijiet.

Illi ghandu jkun allura pacifiku illi waqt li hu minnu illi c-certifikat tat-twelid jirregistra fatt storiku u f'dan is-sens ma jistax jinghad li kien zbaljat meta sar ghax kien jiddeskrivi r-rejalta' kif maghrufa f'dak il-mument, daqstant iehor ma jistax jinghad li ma hux zbaljat illum meta jirregistra fatt li manifestament ma ghandux riskontru fir-rejalta'. Hu certifikat inveritier u taht certu aspett jista' anke bla wisq tigbid jew immaginazzjoni xjentifika jinghad li ma kienx ghal kollox korrett meta gie inizjalment registrat in kwantu r-rikorrent kien qed jigi maghruf mod iehor milli kieku kien jigi maghruf li kieku kienet nota l-kundizzjoni partikolari tieghu. Li jfisser li daqs kemm hu fl-interess tas-socjeta' illi c-certifikati ta' l-Istat Civili jirregistraw il-mument storiku meta dawn jigu redatti u ma jigux korretti jekk ma jkunx jirrizulta

zball fil-mument tar-registrazzjoni, daqstant iehor hu fl-interess tas-socjeta' illi dawn l-atti ta' l-Istat Civili jkunu fedelment jirregistraw il-verita' fattwali dwar il-persuna li taghha jipprovdu l-informazzjoni. Il-ligi ghalhekk ghandha sa fejn hu konsentit tigi interpretata b'mod li tassigura li l-atti ta' l-Istat Civili jirrispekkjaw il-verita' kif maghrufa fil-mument ta' registrazzjoni taghhom kif ukoll il-verita' fil-mument meta jigi rilaxxjat ic-certifikat b'mod li kull tibdil ta' sustanza jkun jista' jigi konstatat u rintraccjat. Altrimenti jinfetah il-bieb ghall-ingustizzja u disgwid socjali. Hu ghalhekk li l-ligi tippermetti l-annotazzjonijiet fl-atti ta' l-istat civili.

F'materja ta' drittijiet fondamentali imbaghad ghandu wkoll sa fejn hu konsentit mill-gid komuni skond kif delinejat fis-**subinciz (2) ta' l-Artikolu 8** isib favur u jinghata protezzjoni r-rispett dovut lill-hajja privata ta' l-individwu fir-relazzjonijiet li johloq ma' bnedmin ohra fis-sustanza intrinsika tieghu aktar milli l-valur li jista' jinghata lir-registrazzjoni storika ta' fazi ta' hajtu mill-Istat. Certifikat li fil-verita' ma fih l-ebda valur fih innifsu imma huwa biss importanti u ghandu rilevanza sa fejn huwa mehtieg - kif indubbjament huwa - biex tigi sewwa regolata l-konvivenza socjali bazata fuq il-koncett ta' nukleju familjari.

L-atti ta' l-istat civili w ic-certifikati rilaxxjati ma jimpedixxu bl-ebda mod il-holqien ta' relazzjonijiet bejn individwi. Il-fatt li l-Istat jirrikonoxxi l-istat taz-zwieg per ezempju u jimponi r-registrazzjoni ta' dan l-istat civili qatt ma impedixxa l-

konkubinagg. L-istess il-fatt li transesswali jigi indikat fic-certifikat bhala ta' sess maskili mhux ser jimpedih milli jidhol f'relazzjonijiet li jidhirlu ma' persuna ohra ta' l-istess sess tieghu jew ta' sess divers. Jidher allura li jkun ferm aktar benefiku ghas-socjeta' illi c-certifikat tat-twelid rilaxxjat lill-persuna transesswali jkun jirrispekkja l-verita' fattwali mhux biss tal-fiziku gdid femminili illi hu jkun akkwista imma wkoll u aktar importanti illi b'dak il-fiziku dak l-individwu jkun irrealizza l-espressjoni tal-femminilita' intrinsika tieghu u kull ma din timporta. Dan jista' u ghandu jsir sakemm jigi assigurat illi l-att tat-twelid tar-rikorrent jibqa' fedelment jirregistra l-fatti storici li minnhom ghadda l-individwu fir-rigward tas-sess tieghu ghax dan hu mehtieg biex jassigura protezzjoni adegwata lil dawk il-membri l-ohra tas-socjeta' li jkunu jixtiequ u jkunu interessati li jidhlu f'relazzjoni mieghu. Dana biex ma jinghadx ukoll illi taht certi aspetti anke l-Istat li fl-ordinament guridiku socjali ghadu f'certi cirkostanzi, anke jekk rari, jipprovdi diversament bejn persuni ta' sess divers, ghandu kull dritt u interess li jkollu access ghal din l-informazzjoni proprju in vista tal-limitazzjonijiet ta' dan id-dritt fundamentali espressi fis-**subinciz (2) ta' l-Artikolu 8** li fir-rigward taghhom l-Istat jista' jintervjeni. Bizzejjed isir accenn per ezempju ghal dawk il-provvedimenti tal-Kodici Kriminali li jipprovdu diversament ghall-irgiel u nisa kemm fir-rigward ta' delitti kif ukoll ta' pieni.

Illi kif qalet ben tajjeb l-ewwel Qorti fil-kaz ta' Gilford, it-transesswali "*ma jistghux jippretendu li jaharbu mir-realta' tan-natura li tajjeb jew hazin ghamlithom xi ftit differenti*

minn haddiehor, kif ukoll ma jistghux jaharbu mir-realta' li s-socjeta' li fiha huma jghixu, waqt li hi fid-dover li tirrispetta l-hajja privata taghhom ghandha kull dritt li tipprovdi ghal sitwazzjoni partikolari taghhom in konformita' ma' dak li tqis li ghandu jkun ir-regolament socjali fir-rigward taghhom u f'dan isib applikazzjoni tieghu s-subinciz (2) ta' l-Artikolu 8 tal-Konvenzjoni. Din il-Qorti tifhem li f'dan il-kuntest hu bizzejjed li s-socjeta' tipprovdi li jibqa' registrat u accessibbli ghal min ikollu nteress pruvat it-tibdil li ghadda minnu r-rikorrent. Kif u ghal min ghandha tkun accessibbli din l-informazzjoni, ghandha tkun materja ta' legislazzjoni li sallum, nonostante r-rakkomandazzjoni esplicita' tal-Qorti Kostituzzjonali w il-gurisprudenza tal-Qorti u tal-Kummissjoni Ewropea ghadha ma saritx".

Illi rigward it-talba li s-sess tar-rikorrent kif ukoll ismu jinbidlu fl-att twelid m'hemm ebda problema li tintlaqa'. Illi fin-nota tas-sottomissjonijiet tar-rikorrent saret referenza ghall-kwistjoni ta' l-annotazzjoni. Filwaqt li l-ewwel Qorti fis-sentenza ta' "**Gilford vs D.R.P."** ordnat li ssir annotazzjoni li dan it-tibdil sar in forza ta'din is-sentenza u wara li l-istess rikorrenti kien issottometta ruhu ghall-intervent kirurgiku ta' "gender reassignment". Illi l-Qorti Kostituzzjonali kellha tikkonsidra jekk kienx il-kaz illu jkun ordnat li jsir l-annotament fic-certifikat appositu tar-rikorrent kif deskritt fis-sentenza ta' l-ewwel Qorti. Il-Qorti Kostituzzjonali qalet illi "hasbet hafna ghaliex jidhrilha illi ma jistax jigi njorat kollox u f'kull hin u li tigi sostitwita haga ghal ohra fic-certifikat tat-twelid tar-rikorrenti minghajr ma,

almenu, ikun hemm registrazzjoni ta' x'wassal ghal tibdil jew korrezzjoni".

Illi f'dik is-sentenza giet trattata wkoll il-possibilita' li jigi ordnat illi jkun hemm registru sigriet li jinzamm mid-Direttur tar-Registru Pubbliku, f'liema registru jitnizzel il-fatt li t-tibdil fl-att tat-twelid sar b'rizultat ta' sentenza tal-Qorti. Dan ir-registru ma jkunx accessibbli ghall-pubbliku in generali, izda biss ghal persuni ohra f'kazi eccezzjonali, b'ordni u taht ir-responsabilita' tal-Ministru tal-Gustizzja.

Illi din il-Qorti kif presjeduta taqbel kompletament li hemm bzonn li f'kazijiet bhal dawk odjerni jrid ikun hemm xi forma ta' annotazzjoni li t-tibdil ordnat kien rizultat tad-decizjoni ta' din il-Qorti. Inkella ma tkunx qed issir gustizzja u tali decizjoni tkun tmur kontra anke l-aktar aspetti bazici tan-*"notion of respect".* Illi pero' din il-Qorti taqbel li l-uniku annotazzjoni li ghandha tigi ordnata hija li t-tibdil sar bhala rizultat ta' sentenza. Rigward l-alternattiva li jinzamm registru sigriet intqal hekk:

"Din il-Qorti temmen li jekk tordna li l-att tat-twelid tar-rikorrent kif korrett, cioe' kif emendat, dan isir f'registru li jinzamm sigriet u li jista' jigi konsultat biss mill-persuna nfisha, jew f'kazi eccezzjonali b'ordni u taht ir-responsabilita' tal-Ministru tal-Gustizzja, tkun qed tmur oltre dak li l-ligi tippermettilha bhala Qorti u tkun qeghda tillegizla meta m'ghandhiex dan il-poter. Hija temmen illi f'kazijiet bhal dak in dizamina din aktarx tkun l-ahjar soluzzjoni;

*soluzzjoni illi tnaqqas kemm jista' jkun l-aggravju tar-rikorrent u ta' persuni ohra fl-istess sitwazzjoni tieghu, u jkun aktar konformi mhux biss mal-kelma, imma anke l-ispirtu ta' l-***Art. 8 tal-Konvenzjoni Ewropeja** *fir-rigward tal-hajja privata taghhom, liema artikolu llum huwa parti integrali mil-ligi Maltija. Ghalhekk qeghda taghmel rakkommandazzjoni biex in segwitu ghal din is-sentenza il-Gvern jikkonsidra jaqbilx li jintroduci emenda simili ghal dik suggerita fil-ligi taghna".*

Illi din is-sentenza giet ukoll segwieta fis-sentenza tal-istess Qorti Kostituzzjonali fl-ismijiet **"Joseph Ellul maghruf bhala Tracy Ellul vs Avukat Generali u d-Direttur tar-Registru Pubbliku"** fis-sentenza taghha tat-2 ta' Novembru 2001, u ghalhekk l-insenjament tal-istess sentenzi gew riportati *in extenso* f'din is-sentenza stante li din il-Qorti taqbel pjenament magghom.

Illi apparti l-principji fuq enuncjati din il-Qorti sejra wkoll tikkonsidra l-ewwel eccezzjoni tal-intimat fejn sostna li l-Prim'Ministru mhux il-legittimu kontradittur stante li ma huwiex responsabbli ghall huwa ghal bdil ta' certifikati, u abbazi tal-emendi li saru fil-**Kap 12** permez tal-**artikolu 181B** jirrizulta li l-legittimu kontradittur huwa proprju il-konvenut l-iehor id-Direttur tar-Registru Pubbliku stante li huwa l-kap tad-dipartiment tal-gvern li huwa inkarigat mill-materja in kwistjoni u ghalhekk l-istess Onor. Prim Ministru ghandhu jigi liberat mill-osservanza tal-gudizzju.

Illi ghalhekk it-talbiet tar-rikorrenti ghandhom jigu milqugha biss fil-konfront tal-intimat id-Direttur tar-registru Pibbliku bil-mod sewgenti:-

(a) Ma jirrizultax mill-fatti tal-kawza illi r-rikorrent kien qed jigi assoggettat ghal trattament degradanti w inuman bi ksur tad-dritt fondamentali protett mill-**Artikolu 36 tal-Kostituzzjoni ta' Malta u bl-Artikolu 3 tal-Konvenzjoni Ewropeja.**

(b) Irrizulta pruvat li l-fatt li l-ligi Maltija ma tipprovdix ghall-esigenzi tat-transesswali, fosthom ir-rikorrent, b'mod partikolari f'dak li jirrigwarda r-registrazzjoni fl-att tat-twelid taghhom, tas-sess u ta' l-isem li bih kellhom jigu msejha jikkostitwixxi ksur tad-dritt fondamentali taghhom u allura tar-rikorrent kif protett bl-**Artiklu 8 tal-Konvenzjoni Ewropea** fir-rigward tar-rispett ghall-hajja privata taghhom;

(c) Bhala rimedju tordna lill-intimat Direttur tar-Registru Pubbliku li fl-att tat-twelid tar-rikorrent li jgib in-numru progressiv 5396/1971 fil-kolonna *"Jekk tifel jew tifla"* – *"Sex"* il-kelma *"Boy"* tigi sostitwita bil-kelma *"Girl"* u fil-kolonna *"Ismijiet moghtijin"* – *"Names given"* l-isem *"Carmel"* jigi sostitwit bl-isem *"Charlene"* u inoltre tordna lill-istess Direttur tar-Registratur Pubbliku li ssir l-annotazzjoni mehtiega biex jigi registrat li dan it-tibdil sar in forza ta' din is-sentenza.

Illi fl-ahharnett din il-Qorti wkoll taghmel rakkomandazzjoni kif inghad, fis-sens li jekk f'xi zmien fil-futur isir registru ta' kazijiet simili jew identici bhal dak tar-rikorrent, cjoe' ghal-persuni li jbiddlu s-sess taghhom permezz ta' intervent kirurgiku ta' "*gender reassignment",* l-att tat-twelid tar-rikorrent li qed jigi emendat b'din is-sentenza jitpogga f'dak ir-registru.

III. KONKLUZJONI.

Illi ghalhekk ghal dawn il-motivi, din il-Qorti **taqta' u tiddeciedi,** billi filwaqt li tilqa' l-ewwel eccezzjoni tal-intimat l-Onor. Prim Ministru, u tillibera lill-istess mill-osservanza tal-gudizzju stante li ma huwiex il-legittimu kontradittur, u fil-waqt li tilqa' l-eccezzjonijiet tal-intimat l-iehor in kwantu jirrigwardaw l-allegat ksur tal-**artikolu 3 tal-Konvenzjoni Ewropeja u l-artikolu 36 tal-Kostituzzjoni** stante li mill-fatti esposti ma jidhirx li hemm ksur jew lezjoni tal-istess disposizzjonijiet, minn naha l-ohra tichad l-eccezzjonijiet l-ohra kollha tal-istess initmat l-iehor id-Direttur tar-Registru Pubbliku stante li jidher u rrizulta li hemm ksur tal-**artikolu 8 tal-Konvenzjoni Ewropeja**, u ghalhekk **tilqa' t-talbiet tar-rikorrenti** limitatament ghal dak hawn premess b'dan illi:-

(1) Tiddikjara li jirrizulta pruvat li l-fatt li l-ligi Maltija ma tipprovdix ghall-esigenzi tat-transesswali, fosthom ir-rikorrent, b'mod partikolari f'dak li jirrigwarda r-registrazzjoni fl-att tat-twelid taghhom, tas-sess u ta' l-isem

li bih kellhom jigu msejha, u dan jikkostitwixxi ksur tad-dritt fundamentali taghhom u allura tar-rikorrent kif protett bl-**Artiklu 8 tal-Konvenzjoni Ewropea** fir-rigward tar-rispett ghall-hajja privata taghhom;

(2) Illi bhala rimedju ghal tali lezjoni tad-dritt fondamentali tar-rikorrenti fuq premss, din il-Qorti tordna lill-intimat id-Direttur tar-Registru Pubbliku li fl-att tat-twelid tar-rikorrent li jgib in-numru progressiv 5396/1971 fil-kolonna *"Jekk tifel jew tifla" – "Sex"* il-kelma *"Boy"* tigi sostitwita bil-kelma *"Girl"* u fil-kolonna *"Ismijiet moghtijin" – "Names given"* l-isem *"Carmel"* jigi sostitwit bl-isem *"Charlene"* u inoltre tordna lill-istess Direttur tar-Registratur Pubbliku li ssir l-annotazzjoni mehtiega biex jigi registrat li dan it-tibdil sar in forza ta' din is-sentenza u in vista tar-rizultanzi hawn fuq indikati.

Illi l-ispejjez ghandhom jigu sopportati mill-intimat, id-Direttur tar-Registru Pubbliku.

Moqrija.

Onor. Imhallef Raymond C. Pace LL.D.
28 ta' Frar, 2002.

Mario Debono
Deputat Registratur.
28 ta' Frar, 2002.